

Фарміраванне ў дзяцей 5–6 гадоў граматычнага ладу маўлення

**СТАРЖЫНСКАЯ
Наталля Сцяпанайна**
доктар педагагічных
навук, прафесар
Беларускага дзяржаўнага
педагагічнага
ўніверсітэта
імя Максіма Танка

Авалоданне дзецьмі граматычным ладам мовы, як і маўлення ў цэлым, ажыццяўляецца на аснове пазнавальнага развіцця. Станаўленне граматычных навыкаў з'яўляецца «спантанейным» (А. У. Запарожац) працэсам, гэта значыць, што дзіця «здабывае» мову, яе граматычную сістэму з фактаў маўлення, якое ім успрымаецца падчас камунікацыі з дарослым і равеснікамі. Засваенне мовы і формаў маўлення носіць у дзіцяці творчы характар, праяўляецца ў маўленчай і слоўнай творчасці. Яно абыгрывае слова або форму, што спадабалася, шматразова выкарыстоўвае іх у ініцыятыўным маўленні. Актыўная арыенціровачная пошукавая дзейнасць, эксперыментаванне, гульні са словам, а ў старэйшым дашкольным узросце і элементарнае асэнсаванне асобных граматычных фактаў граматыкі прыводзіць да асваення граматычнага ладу мовы, фарміравання здольнасці да адвольнага выкарыстання ў маўленні граматычных сродкаў. Педагагічнае ўздзеянне на гэты працэс самаразвіцця павінна ўлічваць логіку і вядучыя тэндэнцыі стыхійнага авалодання мовай.

Граматычная работа з дзецьмі азначае перш за ўсё стварэнне ўмоў для паўнаватаснага засваення граматычнага ладу мовы, багаццяў сінтаксічных, марфалагічных і словаўтваральных сродкаў на аснове развіцця і заахвочвання іх пошукавай актыўнасці ў сферы граматыкі, спантаннага моўнага гульні, эксперыментавання са словам і яго формамі, на аснове маўленчай (слоўнай) творчасці ў розных формах зносін дарослага з дзецьмі.

Для фарміравання сінтаксісу першараднае значэнне мае стварэнне **станоўчай матывацыі для разгорнутых выказванняў**. Для засваення марфалогіі і словаўтварэння важна выкарыстоўваць **дыдактычныя гульні і практыкаванні з граматычным зместам**, якія з'яўляюцца важным **сродкам стымулявання моўнага гульні дзяцей, іх пошукавай актыўнасці ў сферы граматыкі**.

Асаблівае месца ў рабоце з дзецьмі 5–6 гадоў адводзіцца **гульні і практыкаванням, заснаваным на вершаваным займальным матэрыяле**. Роля паэтыкі ў антагенезе чалавека надзвычай вялікая. Даследчыкі (І. П. Грэхва і інш.) сцвярджаюць, што вершаванае маўленне слаба, несістэматычна і неадпаведна свайму значэнню прадстаўлена ва існуючай практыцы дзіцячага маўленчага развіцця, што не дазваляе дзіцяці паспяхова авалодваць паўнаватасным маўленнем. Развіццё дзіцячага маўлення, не праходзячы неабходнага этапу паэтычнай метафарызацыі, актыўна згортаецца. Вершаваны этап можна папоўніць у вучэбнай сітуацыі — сітуацыі каштоўнасных зносін з нагоды маўлення ў самым шырокім сэнсе слова*.

Зыходзячы са сказанага, зразумела, наколькі важную ролю ў засваенні дашкольнікамі і шасцігадовымі вучнямі моўнага з'яў адыгрывае займальны матэрыял: пацешкі, загадкі, прыказкі, скарагаворкі, вершы, лічылкі і інш. З дапамогай такога матэрыялу педагог можа выклікаць і падтрымліваць у дзяцей непасрэдную цікавасць да роднай мовы, у пэўнай меры пе-

раадольваць іх эмацыянальную няўстойлівасць, засяроджваць увагу дзяцей на моўных з'явах, з якімі іх знаёмяць. Мастацкія творы садзейнічаюць развіццю вобразнага маўлення, фарміраванню паэтычнага слыху, пачуцця рытму. Дашкольнікі і малодшыя школьнікі лёгка запамінаюць гэтыя творы і выкарыстоўваюць у самастойнай дзейнасці, што ўзбагачае іх маўленне.

Разам з моватворчасцю, аднаго з важнейшых складальнікаў дзіцячай камунікатыўнай дзейнасці, выступае дыялог як від маўленчых зносін. Таму педагогам, якія працуюць з дзецьмі 5–6 гадоў, важна навучанне ажыццяўляць у форме сеансаў (урокаў) актывізуючых зносін. Сцэнарый зносін уключае размову педагога з дзецьмі, дыялогі дзяцей паміж сабой, моўныя гульні і пошукавую дзейнасць дзяцей у сферы мовы і маўлення. Гэта садзейнічае развіццю як дыялагічных зносін, так і слоўнай творчасці дашкольнікаў і малодшых школьнікаў.

Ніжэй прыводзіцца прыкладныя сцэнарыі актывізуючых зносін па фарміраванні ў дзяцей старэйшага дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту граматычнага ладу маўлення, а дакладней — азнаямлення са спосабамі словаўтварэння (назваў дзіцянят жывёл, прафесій, людзей і інш.).

З кожнага сцэнарыя педагог можа выбраць тое, што з'яўляецца найбольш прыдатным для групы ці класа, у якім ён працуе. Заняткі можна скараціць, правесці не за адзін раз, камбінаваць. Галоўнае, каб яны праходзілі жыва і весела, у свабоднай непрыму-совай абстаноўцы.

* Грэхва, И. П. Стихосложение как форма развития детской речи. — М., 1998.

Гульні і практыкаванні на ўтварэнне назваў жывёл і іх дзіцянят

Хто ў каго?

Мэта: вучыць суадносіць назвы жывёл і іх дзіцянят, практыкаваць ва ўтварэнні назваў дзіцянят жывёл.

Матэрыял: прадметныя малюнкi з выявамі жывёл і іх дзіцянят: сарока і сарачаня, грак і грачаня, трус і трусяня, кошка і кацяня, качка і качаня і інш.

Арганізацыя. Педагог загадвае загадку:

Гэта птушка белабока,
А завуць яе ... (сарока).

(Пры неабходнасці паказвае малюнак з выявай сарокі.)

Хто яе дзіцяня?
Безумоўна ... (сарачаня).

Калі дзеці адчуваюць цяжкасць пры адказе, педагог падказвае слова. Затым, паказваючы адпаведныя малюнкi, зазначае: «Так, гэта сарока і сарачаня».

Прапануе адгадаць іншыя загадкі:

Усіх птушак ён чарней,
Чысціць поле ад чарвей. (Грак.)

— У гэтай загадкі ёсць працяг. Паслухайце і паспрабуйце дагаварыць радок:

У грака дзіцяня,
Гэта пэўна ...

Педагог паказвае малюнак з выявай грачаня. Дзеці дагаворваюць: «Грачаня».

Педагог паказвае наступныя малюнкi, чытаючы вершык:

У грака — грачаня,
У трусіка — ... (трусяня).
У трусіка — трусяня,
У качкі — ... (качаня).
У качкі — качаня,
У курыцы — ... (кураня).

Педагог можа працягваць загадку, выкарыстоўваючы назвы іншых жывёл і іх дзіцянят. Затым прапануе дзецям прыдумаць працяг загадкі. Дзеці па адным прыдумваюць загадкі тыпу:

У курыцы кураня,
У зайца — ...

Астатнія дзеці адгадваюць. Каб гульня праходзіла ў дастаткова хуткім тэмпе, педагог можа выкарыстоўваць падказкі-малюнкi з выявамі жывёл. (Дзеці могуць прыдумаць загадкі з назвамі жывёл, што не суадносяцца з назвамі іх дзіцянят: у сабакі — шчаня, у каровы — цяля. У такім выпадку педагог сочыць за правільнасцю ўжывання слоў. Калі дзеці прыдумваюць загадкі з жывёламі, дзіцяняты якіх не маюць спецыяльнай назвы — бегемот, насарог, чарапаха і да т. п., педагог звяртае ўвагу на гэта, паведамяляючы, што гэтых дзіцянят называюць *маленькі бегемот, кракадзільчык, чарапашка*, можна пра іх сказаць: *крошка насарог, крошка бегемот*.)

Хто каго лашчыць?

Мэта: вучыць суадносіць назвы жывёл і іх дзіцянят, практыкаваць ва ўтварэнні назваў дзіцянят жывёл.

Матэрыял: прадметныя малюнкi з выявамі жывёл (птушак) і іх дзіцянят: ліса і лісяня, ласіха і ласяня, леў і льявня, тыгр і тыграня, зубраня, ваўчаня, бабраня, зебраня і інш.

Арганізацыя. Педагог, выкарыстоўваючы адпаведныя малюнкi, чытае верш Ю. Кругляка :

Ліска лашчыць лісяня,
А ласіха — ласяня.
Леў ласкава лапаю
Льявня паляпвае.

— Чаму звяры лашчаць сваіх дзіцянят? (Таму што яны іх любяць.) Так, усе жывёлы любяць сваіх дзіцянят, лашчаць іх. Як леў, цар звяроў, паляпвае льявня? (Ласкава.) Мы з вамі можам самі прыдумаць вершыкі пра розных птушак і жывёл. Я буду пачынаць, а вы працягвайце. (Можна паказваць адпаведныя малюнкi.)

Ліска лашчыць лісяня,
Аляніха — ... (аленяня).
Львіца лашчыць ... (львяня),
Кошка лашчыць ... (кацяня).
Тыгрыца лашчыць ... (тыграня),
А ваўчыха — ... (ваўчаня).
Качка лашчыць ... (качаня),
А гусыня — ... (гусяня).

Гульня можа працягвацца, пакуль не надакучыць дзецям. Можна прапанаваць ім самім прыдумаць рыфмоўкі «пра жывёл і іх дзіцянят».

Напрыканцы гульні педагог прапануе сабраць усіх дзіцянят жывёл у дзіцячы сад. Потым чытае верш Станіслава Валодзькі, паказваючы адпаведныя малюнкi:

Вось бы разам сабраць
Усіх зверанят:
Зубраня,
Зебраня,
Ласяня,
Лісяня,
Ваўчаня, бабраня —
Быў бы і ў заасадзе
Дзіцячы сад.

Педагог пытаецца, якіх яшчэ зверанят дзеці хацелі б сабраць у дзіцячым садзе.

Тата, мама і дзіця

Мэта: вучыць суадносіць назвы жывёл, што абазначаюць істот мужчынскага і жаночага роду, і іх дзіцянят; практыкаваць ва ўтварэнні назваў дзіцянят жывёл.

Матэрыял: малюнкi з выявамі сем'яў жывёл: зубр, зубрыха і зубраня; тыгр, тыгрыца і тыграня; ліс, ліса і лісяня; лось, ласіха і ласяня; леў, львіца і льявня і г. д., дзве зебры і зебраня.

Арганізацыя. Педагог гаворыць, што ў яго ёсць карціны, на якіх намалюваны звяры, але не проста асобныя звяры, а звярыныя сем'і: тата, мама і дзіця. Кожны з іх мае сваю назву.

Паказвае дзецям малюнак з зубрынай сям'ёй, чытае вершык Таццяны Шылько:

Тата — зубр, зубрыха — мама,
І дзіця ў іх ёсць таксама,
Мае гучнае імя. А якое?.. (Зубраня.)

— Значыць, тата у гэтай сям'і — зубр, а як называюць маму? (*Зубрыха.*) Хто іх дзіцяня? (*Зубраня.*)

— А вось яшчэ адна звярыная сям'я. (Паказвае малюнак з выявай львоў.) Хто тут тата? (*Леў.*)

Тата — леў, ільвіца — мама,

І дзіця ў іх ёсць таксама,

Мае гучнае імя. А якое?.. (*Ільвяня.*)

— Вось мы з вамі склалі вершык пра львіную сям'ю. Давайце паспрабуем прыдумаць вершык пра ласіную сям'ю. (Паказвае малюнак.) Я пачну, а вы працягвайце:

Тата — ... (*лось*), ласіха — мама,

І дзіця ў іх ёсць таксама,

Мае ... (*гучнае імя*). Я якое?.. (*Ласяня.*)

Педагог паказвае некалькі малюнкаў з выявамі сем'яў звяроў, просіць прыдумаць пра іх вершык, дапамае дзецям утварыць назву маладой істоты.

Паказвае малюнак з выявай зебраў і іх дзіцяняці. Пытаецца, што гэта за паласатыя коні. Чытае ўрываек з верша Л. Рашкоўскага:

Вось дык конік —

Дзіўны нейкі,

Быццам сшытак

У лінейку!

— Хто гэта? (*Зебры.*) Дзе яны жывуць? (*У Афрыцы.*) Як можна назваць тату і маму ў гэтай сям'і?

Дзеці спрабуюць прыдумаць адпаведныя назвы. Педагог паведамляе, што такіх назваў няма: і тату, і маму называюць аднолькава — зебра. Значыць, які будзе наш вершык?

Тата — ... (*зебра*), зебра ... — (*мама*),

І дзіця ў іх ёсць таксама,

Мае ... (*гучнае імя*). Я якое?.. (*Зебраня.*)

— Што ядуць зебры? (*Яны шчыплюць траву, як і коні.*) Паэтка Ніна Галіноўская напісала такі жартоўны вершык пра тату і маму зебраў:

Зебра зебру дакарала:

— Мала траўкі ты нарвала.

Будуць румзаць зебраняты,

Бо жывоцік пуставаты.

— У вершы гаворыцца: «Зебра зебру дакарала...» Хто ж каго дакараў: тата маму ці мама тату? Як мы можам даведацца? Паслухайце наступны радок: «Мала траўкі ты нарвала...» Пра каго можна сказаць «нарвала»: тату ці маму? Значыць, тата-зебра казаў маме-зебры: «Мала траўкі ты нарвала...» А як далей? «Будуць румзаць ... хто? (*зебраняты*), бо жывоцік ... (*пуставаты*)». Хто хоча раскажаць гэты вершык?

Найспраўдняя радня

Мэта: вучыць суадносіць назвы жывёл, што абазначаюць істот мужчынскага і жаночага роду, і іх дзіцянят; практыкаваць ва ўтварэнні назваў істот жаночага роду і дзіцянят жывёл.

Матэрыял: малюнкi з выявамі сем'яў жывёл: тыгр, тыгрыца і тыграня; ліс, ліса і лісяня; лось, ласіха і ласяня, леў, львіца і львяня і г. д., два кенгуру і кенгуряня ў сумцы.

Арганізацыя. Педагог, выкарыстоўваючы адпаведны малюнак, чытае вершык:

Тыгр, тыгрыца, тыграня —

Найспраўдняя радня.

— Чаму тыгр, тыгрыца і тыграня — радня? Як яшчэ можна пра іх сказаць? Тыгр, тыгрыца і тыграня — гэ-

та... (*сям'я*). Хто ў іх тата? Мама? Дзіцяня? Дзе яны жывуць? У кожных жывёл можа быць такая сям'я. Мы можам самі сачыніць пра іх рыфмоўкі.

Педагог паказвае малюнкi з выявамі сем'яў жывёл, а дзеці складаюць рыфмоўкі тыпу:

Ліс, лісіца, лісяня —

Найспраўдняя радня.

Педагог просіць назваць тату, маму і дзіцяня, пытаецца, дзе яны жывуць.

— А помніце, мы з вамі прыдумвалі вершык пра сям'ю зебраў?

Тата — ... (*зебра*), зебра ... — (*мама*),

І дзіця ў іх ёсць таксама,

Мае ... (*гучнае імя*). Я якое?.. (*Зебраня.*)

— Так, і тата, і мама ў гэтай сям'і называюцца аднолькава — ... (*зебра*). А дзіцяня ... (*зебраня*). Гэта таксама найспраўдняя радня. Які ж новы вершык можна пра іх скласці?

Зебра, зебра, зебраня —

Найспраўдняя радня.

Педагог паказвае малюнак з выявай сям'і кенгуру. Пытаецца, як можна назваць тату і маму кенгуру. Дзеці могуць паспрабаваць прыдумаць назвы. Выхавальнік паведамляе, што такіх назваў таксама няма: і тату, і маму называюць аднолькава — кенгуру. А іх дзіцяня? (*Кенгураня.*) Дзе яны жывуць?

Звяртае ўвагу, што кенгураня сядзіць у мамы ў сумцы на жываце, зачытвае вершык:

Утульная кватэра

У кенгураняці.

Такая дастаецца

Не кожнаму дзіцяці.

— У кенгуру ёсць сумка, таму гэтая жывёла называецца сумчатай. У Аўстраліі жывуць і іншыя сумчатыя жывёлы. Хто ведае, якія?

— Гэта сумчаты мядзведзь, яго яшчэ называюць каала. Ёсць сумчатыя барсукі, сумчатыя краты і іншыя сумчатыя жывёлы. Усе яны носяць сваіх дзіцянят у сумках на жываце. А жывуць усе сумчатыя жывёлы ў... Аўстраліі.

Назаві сям'ю

Мэта: практыкаваць ва ўтварэнні назваў жывёл, што абазначаюць істот мужчынскага і жаночага роду, і іх дзіцянят; звярнуць увагу дзяцей на спосаб утварэння прыналежных прыметнікаў: гусіны, арліны і да т. п.; вучыць здагадвацца аб сэнсе незнаёмых слоў («непамыцкі», «чубатка»).

Матэрыял: малюнкi з выявамі сем'яў жывёл і птушак: асёл, асліха, асляня; арол, арліца, арляня; гусак, гусыня, гусяня (плаваюць у вадаёме); індык, індычка, індычана (у вясковым двары); певень, курыца, кураня і г. д.

Арганізацыя. Педагог нагадвае дзецям, што ў мінулы раз яны складалі рыфмоўкі пра «сем'і» жывёл.

— Хто ўспомніць гэтыя вершыкі? (Некалькі дзяцей узгадваюць рыфмоўкі пра звярыныя сем'і.)

Педагог кажа, што пра сем'і жывёл і птушак можна раскажаць і трошкі іначай. Вось, напрыклад, які вершык прыдумаў паэт Авяр'ян Дзеружынскі пра гэтую сям'ю (паказвае малюнак з выявай сям'і аслоў):

Асёл,

Асліха, асляня —

Адна

Адзіная сям'я.

— Пра якую сям'ю гэты вершык? Так, пра сям'ю аслоў. Інакш можна сказаць: пра асліную сям'ю.

Прапануе прыдумаць вершык пра арліную сям'ю (паказвае адпаведны малюнак):

Арол,
Арліца, арляня —
Адна
Адзіная сям'я.

— А вось яшчэ адна птушыная сям'я. (Паказвае малюнак з выявай індычынай сям'і.) Хто ж гэта? Як называецца гэтая птушка? (*Індык.*) Паэт Міхась Пазнякоў сачыніў пра гэтую сям'ю такі верш:

Чародкай невялічкай
Пахаджаюць ля хаты
Індык з індычкай
І індычаняты.

— Значыць, у гэтай сям'і тата — індык, а мама — ... (*індычка*). Хто ў іх дзіцяня? (*Індычаня*.) Давайце прыдумаем свой вершык пра індычыную сям'ю:

Індык,
Індычка і індычаня —
Адна
Адзіная сям'я.

Аналагічна дзеці складаюць рыфмоўку пра гусіную сям'ю:

Гусак,
Гуска, гусяня —
Адна
Адзіная сям'я.

— Гусіная сям'я вельмі дружная. Паглядзіце, што яны робяць. (*Купаюцца, плаваюць.*) Так, гусі вельмі любяць купацца. Вось як пра іх раскажаў паэт Васіль Зуёнак:

Раніцай да ручая
Ўся гусіная сям'я
Пакупацца ходзіць,
Карагоды водзіць.
А гусак на беражок
Выйдзе
Дзюбай тыцкае:
— Дзе ж астатнія?! Няўжо
Ходзяць непамыцькамі?

— Што значыць «непамыцькамі»? Хто здагадаўся, што азначае слова «непамыцькі»? Васісь Зуёнак так назваў гусянят, якія не памыліся, не пакупаліся.

— А вось яшчэ вельмі знаёмая сям'я (паказвае малюнак з выявай пёўна, курыцы і куранят). Тут тата — ... (*певень*), мама — ... (*курыца*), а дзеці — ... (*кураняты*). Які вершык мы можам прыдумаць пра гэтую сям'ю?

Певень,
Курыца і кураня —
Адна
Адзіная сям'я.

Гэтая сям'я таксама вельмі дружная. Знойдзе пёўнік зярнятка і кліча курыцу і куранят, каб яны пачаставаліся. Вось як пра гэта раскажаецца ў вершы Серафімы Беставай:

Певень клікае чубатку:
— Ко-ко-ко! — знайшоў зярнятка.
На, нясі яго дахаты,
Пачастуй там куранятак.

— Хто такая чубатка? Чаму аўтар назваў курыцу Чубаткай? (Таму што ў яе на галоўцы невялікі грабяшок, нібы чубчык.). Давайце разам раскажам гэты вершык:

Певень клікае ... (*чубатку*):

— Ко-ко-ко! — знайшоў ... (*зярнятка*).

На, нясі яго ... (*дахаты*),

Пачастуй там ... (*куранятак*).

Мамы і дзеткі

Мэта: вучыць суадносіць назвы жывёл і іх дзіцянят, практыкаваць ва ўтварэнні назваў дзіцянят жывёл у множным ліку; вучыць здагадвацца аб сэнсе незнаёмых слоў («трушком», «квахтуха»).

Матэрыял: малюнкi з выявамі сем'яў жывёл і птушак, у якіх шмат дзіцянят: гусыня, гусяняты; курыца, кураняты; качка, качаняты; варона, вараняты; галка, галчаняты; бабёр, бабраняты і г. д. Можна выкарыстаць карціны тыпу «Птушыны двор», «Вясковы двор».

Арганізацыя. Педагог зноў нагадвае дзецям, што ў мінулы раз яны складалі рыфмоўкі пра сем'і жывёл і птушак. Прапануе ўспомніць гэтыя вершыкі. Некалькі дзяцей узгадваюць рыфмоўкі пра звярыныя сем'і.

Педагог паведамляе, што ў жывёл і птушак звычайна многа дзіцянят. Мамы іх усіх любяць, даглядаюць, водзяць за сабой. Вось, напрыклад, як напісаў пра сям'ю гусі Артур Вольскі (паказвае адпаведны малюнак):

Гусь уранні
Выйшла з хаты.
Важна тупае
Лажком.
А за ёю
Гусяняты
Дзе падскокам,
Дзе трушком.

Пытаецца, хто ідзе за гускай? (*Яе дзеткі гусяняты.*) Гусь ідзе важна, значыць, як? (*Не вельмі хутка, нават павольна.*) А дзеткі яшчэ маленькія, за мамай не паспяваюць. Таму яны спяшаюцца «дзе падскокам, дзе трушком». Што значыць трушком? Трушком — значыць падбегам. Гусяняты то падскокваюць, то падбягаюць, каб паспець за мамай. Можна сказаць, гусяняты трусяць за гускай.

— Хто яшчэ жыве на птушыным двары? Канешне, куры. Як называецца курыца, у якой ёсць маленькія дзеткі-кураняты? (*Квахтуха.*) Чаму яна так называецца? (*Яна квохча, калі кліча куранятак.*) Выхавальнік чытае вершык Міколы Чарняўскага, выкарыстоўваючы адпаведны малюнак:

За квахтухай
Да цямочку
Жвава бегаюць
Клубочкі:
— Дзе тварог?
А дзе зярняткі?
Яны завуцца ... (*кураняткі*).

Паказваючы адпаведныя малюнкi або карціну, чытае вершык Уладзіміра Карызны:

Ходзіць курыца
Ля хаты,
А за ёю —
Кураняты.
А за качкай —
Качаняты.
І за гускай —
Гусяняты.

(Можна дагаворваць радкі.)

— А вось яшчэ адна птушка з дзіцяняткамі-птушаняткамі. Гэта лясная птушка, называецца перапёлка. Яе дзеткі таксама ходзяць за ёю. Хто дзеткі перапёлкі? (*Перапеляняты.*) Вось якое слова, нават цяжка вымавіць. А паэт Алесь Каско сачыніў вымаўлянку пра перапёлку і яе дзетак:

Перапёлка перапеляноўвала
мела занятак: перапелянятак.

— Паслухайце яшчэ раз. (Чытае паўторна.)

— Што рабіла перапёлка? Хто хоча расказаць скорагаворку? Я пачну:

Перапёлка перапеляноўвала
мела ... (*занятак*): ... (*перапелянятак*).

— Хто паспрабуе расказаць скорагаворку самастойна? (Дзеці па жаданні расказваюць скорагаворку, педагог пры неабходнасці дапамагае.) Малайцы. Вывучыце скорагаворку дома з бацькамі.

Камарыны канцэрт

Мэта: вучыць суадносіць назвы жывёл, што абазначаюць істот мужчынскага і жаночага роду; практыкаваць ва ўтварэнні назваў істот жаночага роду, правільным ужыванні іх у родным і творным склонах; замацоўваць вымаўленне гука [з].

Матэрыял: малюнкi з выявамі жывёл, птушак і насякомых: зубры, бабры, ласі, зайцы, ваўкі, барсукі, бурундукі, буслы, жукі, камары і інш.

Арганізацыя. Педагог прапануе дзецям успомніць песеньку камара. Некалькі вучняў паасобку вымаўляюць: «З-з-з-з». Педагог працягвае: «Уявіце сабе, што спявае не адзін камар, а цэлая хмара камароў, што атрымаецца?» Дзеці разам цягнуць: «З-з-з-з-з-з».

— Атрымаўся сапраўдны камарыны канцэрт. Вось такі канцэрт наладзілі камары ў лесе. Паслухайце, як пра гэта расказвае паэт Пятро Сушко:

Каля пушчы,
Каля бору
Камары спявалі хорам.
Слухаць песню камароў
Шмат сабралася звяроў,

Дробных і буйнейшых,
Блізкіх і далейшых:
Сем зуброў з зубрыхамі,
Пяць баброў з бабрыхамі,
Два ласі з ласіхамі
І яшчэ два без ласіх...
Ці злічылі,
Колькі ўсіх?

Педагог павольна пералічвае звяроў, даючы дзецям магчымасць услухацца ў гучанне іх назваў:

Сем зуброў з зубрыхамі,
Пяць баброў з бабрыхамі,
Два ласі з ласіхамі
І яшчэ два без ласіх...

— Сем зуброў з зубрыхамі, значыць, зубрых было столькі, колькі зуброў. Колькі ж было зуброў? (*Сем.*) А зубрых? (*Таксама сем.*) Колькі ўсяго зуброў і зубрых? (*Чатырнаццаць.*)

— Было пяць баброў з бабрыхамі. Колькі бабрых? (*Пяць.*) Колькі ўсяго баброў і бабрых? (*Дзесяць.*)

— Два ласі з ласіхамі. Колькі ласіх? (*Дзве.*) А ўсяго ласей і ласіх? (*Чатыры.*)

— Малайцы, добра лічыце. Давайце прыдумаем самі такія вершы з іншымі звярамі і палічым іх. Хто яшчэ мог прыйсці на камарыны канцэрт?

Сем зайцоў з ... (*зайчыхамі*),
Пяць ваўкоў з ... (*ваўчыхамі*),
Два жукі з ... (*жучыхамі*),
І яшчэ два без ... (*жучых*).

— Колькі ж было зайцоў з зайчыхамі? (*Чатырнаццаць.*) Ваўкоў з ваўчыхамі? (*Дзесяць.*) Жукоў з жучыхамі? (*Чатыры.*) А без жучых? (*Два.*)

— Спадабалася вам складаць жартуёныя вершы? Давайце яшчэ паспрабуем. На камарыны канцэрт прыйшлі:

Сем буслоў з ... (*бусліхамі*),
Пяць барсукоў з ... (*барсучыхамі*),
Два бурундукі з ... (*бурундучыхамі*)
І яшчэ два без ... (*бурундучых*).

— А камарыны канцэрт ладзілі камары з ... (*камарыхамі*). Вясёлыя вершы ў нас атрымаліся.